

Λειτουργίες της γλώσσας ➡ Κυριολεξία – Μεταφορά

Αναφορική λειτουργία – κυριολεκτική – δηλωτική – πληροφοριακή

- Στην αναφορική γλώσσα το μήνυμα **δεν χρειάζεται ερμηνεία**, μας δίνεται καθαρά κυριολεκτικά και σχετίζεται με την **κοινή αντίληψη όλων μας για τον κόσμο**.
- Ο πομπός απευθύνεται στη **λογική-βιωματική** λειτουργία του δέκτη.
- Το βάρος πέφτει στην **πληροφορία** του μηνύματος.
- Έχουμε πιστή απεικόνιση της πραγματικότητας (**ρεαλισμός**).
- Η **σύνδεση των νοημάτων είναι λογική** και έτσι διευκολύνονται οι διαδικασίες αναγνωστικής πρόσληψης και κατανόησης των νοημάτων.
- Ο λόγος αποκτά **αντικειμενικότητα** και μεσότητα.
- Σκοπός του πομπού σε αυτήν την περίπτωση είναι η **πληροφόρηση** και μόνο, χωρίς ιδιαίτερα καλογολικά στοιχεία και σχήματα λόγου.

Παραδείγματα: «Ξαφνικά ο ουρανός συννέφιασε». «Το διαμάντι είναι ορυκτό».

Ποιητική λειτουργία – μεταφορική – συνυποδηλωτική – συγκινησιακή

- Οι λέξεις αποκτούν **αλληγορική σημασία** μέσα στο γλωσσικό περιβάλλον που εντάσσονται (μεταφορική σημασία), γίνονται «**σύμβολα**».
- Σκοπός του πομπού δεν είναι μόνο η πληροφορία (το μήνυμα), αλλά και η **προσέλευση** του δέκτη. Δηλαδή, **περισσότερο μας ενδιαφέρει εδώ η μορφή** με την οποία διατυπώνεται το μήνυμα, κυρίως η αισθητική απόλαυση που προκαλεί, **παρά το ίδιο το μήνυμα** (η πληροφορία).

- Ο πομπός απευθύνεται κυρίως στη **συναισθηματική-συγκινησιακή** λειτουργία του δέκτη.
- Η πραγματικότητα απεικονίζεται με **πλασματικό** τρόπο.
- Κυριαρχεί η **πολυσημία** και η **πολυδιάστατη προσέγγιση** και ερμηνεία.
- Η σύνδεση των νοημάτων είναι κατά βάση **διαισθητική** και **συνειρμική**.
- Ο λόγος αποκτά **ροή, υποκειμενικότητα, ρευστότητα, ποιητικότητα, πλαστικότητα**
- Υιοθετούνται λογοτεχνικές στρατηγικές, π.χ. υπάρχουν πολλά **σχήματα λόγου** (μεταφορές, παρομοιώσεις, εικόνες, προσωποποιήσεις)
- Το **ύφος** γίνεται **λογοτεχνικό** ή **λογοτεχνίζον, ζωντανό, παραστατικό, γλαφυρό**.

Παραδείγματα: «Ξαφνικά η ψυχή μου συννέφιασε», «Είναι παιδί – διαμάντι».

Μικτή λειτουργία

Πρόκειται για τη χρήση της γλώσσας και με την αναφορική και με την ποιητική λειτουργία της. Αυτό μπορεί να συμβεί και σε **επίπεδο κειμένου ή παραγράφου** (π.χ. σημεία με αναφορική και σημεία με ποιητική λειτουργία) και σε επίπεδο **μιας φράσης** (π.χ. ένας στίχος ποιήματος που χρησιμοποιεί την κυριολεκτική σημασία των λέξεων, αλλά επειδή έχει και αισθητική διάσταση ενέχει και την ποιητική λειτουργία).

Ενδέχεται, βέβαια, να **υπερτερεί μία από τις δύο**, οπότε αναφέρουμε ότι «η λειτουργία της γλώσσας είναι μικτή..., υπερτερεί όμως η..., γεγονός που προσδίδει κυρίως στο λόγο...».

- Καταληκτικά, αυτό που πρέπει να συγκρατήσουμε για τις δύο λειτουργίες της γλώσσας, είναι ο **σκοπός** κάθε λειτουργίας (**Αναφορική**→**πληροφόρηση**, **Ποιητική**→**προσέλκυση**)
- **Κυριολεξία** (αναφορική χρήση) έχουμε όταν μια λέξη χρησιμοποιείται για να δηλώσει την πραγματική της σημασία.
- **Μεταφορά** (ποιητική χρήση) έχουμε όταν μια λέξη χρησιμοποιείται για να δηλώσει μια σημασία που δεν υπάρχει πραγματικά.
- Ποιητική χρήση της γλώσσας "συναντούμε" πολύ συχνά στην δημοσιογραφία, στην ποίηση, στην υποκριτική και γενικότερα στην τέχνη. Αντίθετα αναφορική χρήση της γλώσσας "συναντούμε" πάντα σε επιστημονικά, δημοσιογραφικά κείμενα και αλλού.

Πιθανές ερωτήσεις και απαντήσεις:

α) Να αναγνωρίσετε τη λειτουργία της γλώσσας του κειμένου και να αιτιολογήσετε την επιλογή του συγγραφέα / ή και **τι πετυχαίνει με αυτή**; Απάντηση: «Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί κατά βάση την ... λειτουργία της γλώσσας, δηλαδή χρησιμοποιεί τις λέξεις με την ... σημασία τους, απευθυνόμενος στην... λειτουργία του ανθρώπου. Ενδεικτικά παραδείγματα είναι οι λέξεις.... Αυτή η επιλογή οφείλεται στην πρόθεσή του να προσδώσει στο λόγο του...».

β) Να αναγνωρίσετε **ποιες λέξεις** από τις παρακάτω **χρησιμοποιούνται με τη δηλωτική** και **ποιες με την συν-υποδηλωτική** τους σημασία. Απάντηση: «Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται με τη δηλωτική / ή με την συν-υποδηλωτική τους σημασία είναι....»

γ) Να **χρησιμοποιήσετε** τις παρακάτω λέξεις με τη **δηλωτική τους / ή την συν-υποδηλωτική τους σημασία**. Απάντηση: Ο μαθητής σε αυτή την άσκηση πρέπει να φτιάξει παραδείγματα στα οποία θα χρησιμοποιεί την καθεμιά από τις λέξεις αυτές με τη δηλωτική ή μεταφορική τους σημασία.

☛ Σύμφωνα με το Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη, ο όρος **δήλωση** σημαίνει τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη σημασία μιας λέξης και σ' αυτό που δηλώνει, ο όρος **συνδηλώσεις** σημαίνει ό,τι συνδηλώνεται μαζί με τη σημασία μιας λέξης, ό,τι δηλαδή **ανακαλεί στη μνήμη του πομπού** η χρήση μιας λέξης, το ίδιο δηλώνουν στην πράξη και οι όροι **συνυποδήλωση** και **συμπαραδήλωση**, ενώ ο όρος **υποδήλωση** αναφέρεται περισσότερο στο τι **αφήνει να εννοηθεί η χρήση μιας λέξης**, ό,τι δηλαδή δε λέγεται ρητά αλλά υπονοείται, υποδηλώνεται, **λανθάνει** στη σημασία μιας λέξης. Συνήθως από το **περιβάλλον** της χρήσης της.

Παραδείγματα

- Αύριο, στις 8:00, θα κόψουμε την πίτα. --> Αναφορική (κυριολεξία)
- Έλαμπε ολόκληρη όταν έμαθε ότι πέρασε τις εξετάσεις με άριστα. --> Ποιητική (δεν γίνεται να ακτινοβολεί φως, δεν είναι λάμπα, είναι άνθρωπος)
- Τα λόγια του ήταν φαρμάκι. --> Ποιητική (γίνεται κάτι άυλο όπως τα λόγια να είναι φαρμάκι; Φαρμάκι είναι το κώνειο που ήπιε ο Σωκράτης!)
- Το πήρε με βαριά καρδιά. --> Ποιητική (η καρδιά δεν έχει υλικό βάρος)
- Δεν μπορούσα να κουβαλήσω τα βιβλία, ήταν πολύ βαριά. --> Αναφορική (τα βιβλία ως αντικείμενα μπορούν να έχουν βάρος)
- Το άγαλμα της Ελευθερίας βρίσκεται στην Νέα Υόρκη. --> Αναφορική (είναι ένα γεγονός που περιγράφεται με κυριολεξία)

- Πολλοί έπεσαν στην μάχη για την ελευθερία. --> Ποιητική (η πρόταση είναι μεταφορική, ότι δηλαδή πολλοί σκοτώθηκαν)
- Το έργο του έκρυβε και ένα βαθύτερο νόημα. --> Ποιητική (το νόημα δεν έχει βάθος)
- Η ηρεμία της πηγάζει απ' την κοσμοθεωρία της. --> Ποιητική (η ηρεμία δεν μπορεί να πηγάζει)
- Έχω υιοθετήσει μια στάση αισιοδοξίας. --> Ποιητική (η υιοθεσία εδώ χρησιμοποιείται μεταφορικά)
- Το νερό που πηγάζει από εδώ είναι πόσιμο. --> Αναφορική (διότι το νερό είναι αυτό που πηγάζει)
- Η Μαρία υιοθέτησε ένα μικρό κοριτσάκι και είναι τρισευτυχισμένη. --> Αναφορική (εδώ βλέπουμε την κυριολεκτική σημασία της υιοθεσίας)
- Το ταξίδι της ζωής είναι μαγευτικό. --> Ποιητική (η ζωή δεν είναι ταξίδι)
- Αποφάσισε να αλλάξει σελίδα στη ζωή της. --> Ποιητική (δεν είναι η ζωή βιβλίο ή τετράδιο)
- Το προηγούμενο καλοκαίρι κάναμε ένα ταξίδι στην πανέμορφη Κρήτη. --> Αναφορική (το ταξίδι εδώ αποδίδεται με κυριολεξία)
- Ολοκληρώσαμε το κεφάλαιο παιδιά, οπότε ας αλλάξουμε σελίδα τώρα. --> Αναφορική (σελίδα αλλάζουμε όπου υπάρχουν φύλλα)
- Κόπηκε το νήμα της ζωής για τον άτυχο οδηγό. --> Ποιητική (η ζωή δεν είναι κλωστή)
- Πάλευε για χρόνια με τον καρκίνο, μα τελικά έχασε την άνιση μάχη. --> Ποιητική (δεν μπορείς να μάχεσαι με μια αρρώστια – οι στρατιώτες μάχονται)
- Κόψε μου ένα κομμάτι απ' το αλουμινόχαρτο. --> Αναφορική (το ρήμα κόβω εδώ κυριολεκτικά)
- Ο Σπύρος είναι πολύ ικανός, τον θαυμάζω. --> Αναφορική (η πρόταση δεν έχει καμία μεταφορική έννοια, ούτε εκφράζεται με μεταφορικό τρόπο)

Ασκήσεις

1. Όταν πληροφορήθηκε το δυσάρεστο γεγονός, της κόπηκε το αίμα.
2. Η γιαγιά μου πάντα μου έλεγε ν' ακούω αυτό που μου λέει η καρδιά μου.
3. Η λύση στο πρόβλημα είναι πιο εύκολη απ' όσο νομίζεις.
4. Λύθηκε στα γέλια όταν άκουσε την ιστορία της.
5. Δεν υπάρχει κριτική χωρίς υποκειμενικότητα.
6. Πολλοί είναι αυτοί που προσπαθούν να ερμηνεύσουν τα όνειρά τους.
7. Είχε μια τετράγωνη λογική και αυτό τον βοήθησε αρκετά στη ζωή του.
8. Η όψη του σκοτείνιασε.
9. Ο Ιουστινιανός βασίλεψε για 38 χρόνια.
10. Η προσωπικότητα του Κοραή σημάδεψε την Ελλάδα.
11. Προσπάθησε να σημαδέψει τον στόχο και έριξε το βελάκι.
12. Είχαμε έναν άσχημο τσακωμό και ξεστόμισε βαριά λόγια.
13. Αναλαμβάνω εγώ το βάρος των ευθυνών.
14. Οι τύψεις με βαραίνουν.
15. Έμπλεξε στο άσκοπο και ατέρμονο κυνήγι της εξουσίας.
16. Έζησε στη σκιά μιας ισχυρής προσωπικότητας.
17. Έχασε την μιλιά της απ' την τρομάρα που πήρε.
18. Η Άννα έχασε τα κλειδιά της, τα έψαχνε χθες όλη μέρα αλλά δεν τα βρήκε πουθενά.
19. Δεν έπιασε το υπονοούμενο που του πέταξε ο φίλος του.
20. Ο Ελ. Βενιζέλος υπήρξε ένας πολιτικός που έπιασε τον παλμό της κοινωνίας.

